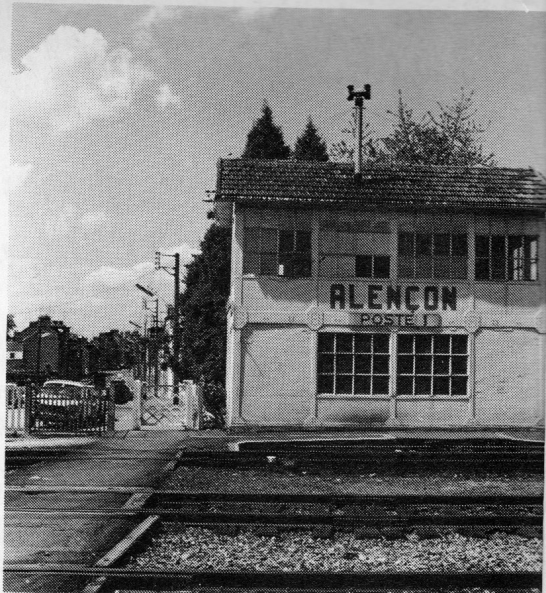

hoe een links gemeentebestuur, dat niet tegen zijn verlies kon, de oorzaak werd van de vernietiging van een florerend cultureel centrum

Het ruime schoollokaal in Perseigne, een ZUP-zone à urbaniser en priorité- paradijs dat ongeveer twintig jaar geleden ten zuidoosten van Alençon werd gebouwd, bleek goed met een gemêleerd publiek gevuld te zijn. Om renovatieplannen voor deze troosteloze woonwijk eventueel beter te kunnen toelichten heeft Lucien Kroll gemeend zich hier door twee buitenlandse 'paranimfen' te moeten laten assisteren. Het gevolg was dan ook dat een locoburgemeester van Alençon -één van de zeven maires adjoints die dit links bestuurde Normandische provincieplaatsje rijk bleek te zijn- een Poolse architect en mij op een zonnige dag in mei van harte welkom kon heten. Een joviale ontvangst kreeg ook een groepje jongeren uit de wijk dat zich, in kleine stoeltjes uit de kleuterklas, vol verwachting aan de voeten van de burgervader had genesteld. Kroll had zich met een projector in het midden van het lokaal opgesteld, terwijl zijn vrouw Simone -voor mij nog altijd de ware 'Jeanne d'Arc de l'Architecture'- geleund en rustig hakend tegen een van de muren was gaan staan om de hele vergadering goed te kunnen overzien. Niets ontging haar!

Charles Henry Arguillère -architecte/professeur in Nantes- reageerde voortdurend het felst op de plannen van Lucien Kroll. Naarmate de séance langer duurde wond hij zich steeds meer op. Soms was hij werkelijk razend! Als de geloofsbrieven van zijn beruchte collega uit België hem al te fraai in de oren klonken haalde hij uit als een getergd dier. Keer op keer ging hij, gesticulerend als een bezetene, kopje onder tussen het debatterende publiek dat hem amper een blik waardig keurde. De man boeide mij meer dan de rustig verhalende Lucien die hier in Perseigne, na een jarenlange kruistocht voor een humaner leefmilieu, bepaald geresigneerder overkwam.

Kroll had mij gebeld en gevraagd om naar Alençon te komen in verband met een mogelijke renovatie van een desolate woonwijk in Perseigne. Direct na aankomst had hij mij nog voordat het helemaal donker zou worden, meegetroond naar de wijk in kwestie om een eerste indruk te kunnen krijgen. Veel tijd hadden wij daar trouwens niet meer voor. Staande op een afgetrapt heuvelruggetje, aan de rand van een kaal gazon, staarden wij over het dak van een lager gelegen, ludiek gebouwd sociaal cultureel centrum naar een

in Alençon...

grauwe huizenzee. Zonder enige nadere uitleg te geven vertelde Lucien alvast dat het gepeupel dit fraaie cultureel centrum volkomen in puin geslagen had. Tussen het vertrapte gras en woekerend onkruid flonkerden myriaden glasscherven geheimzinnig en vijandig in het vage schemerlicht. Henry Arguillère zou mij de volgende dag precies vertellen waarom de buurtbewoners juist zijn creatie in een deerniswekkende puinhoop hadden veranderd.

Wanneer het Arguillère tenslotte te machtig wordt om Lucien en zijn secondanten aan te horen verlaat hij, schuimbekkend van woede, de vergadering. Niemand reageert op zijn vertrek. Ik vind hem ergens in één van de lange gangen van de school, apatisch liggend op een grote tafel; groot bouwmeester of emotionele simulant? Als hij na ongeveer drie kwartier weer wat op verhaal gekomen is, toont hij zich dankbaar voor mijn belangstelling. Die dag komen wij niet meer in het vergaderzaaltje terug. Zijn verhaal is kort maar duidelijk.

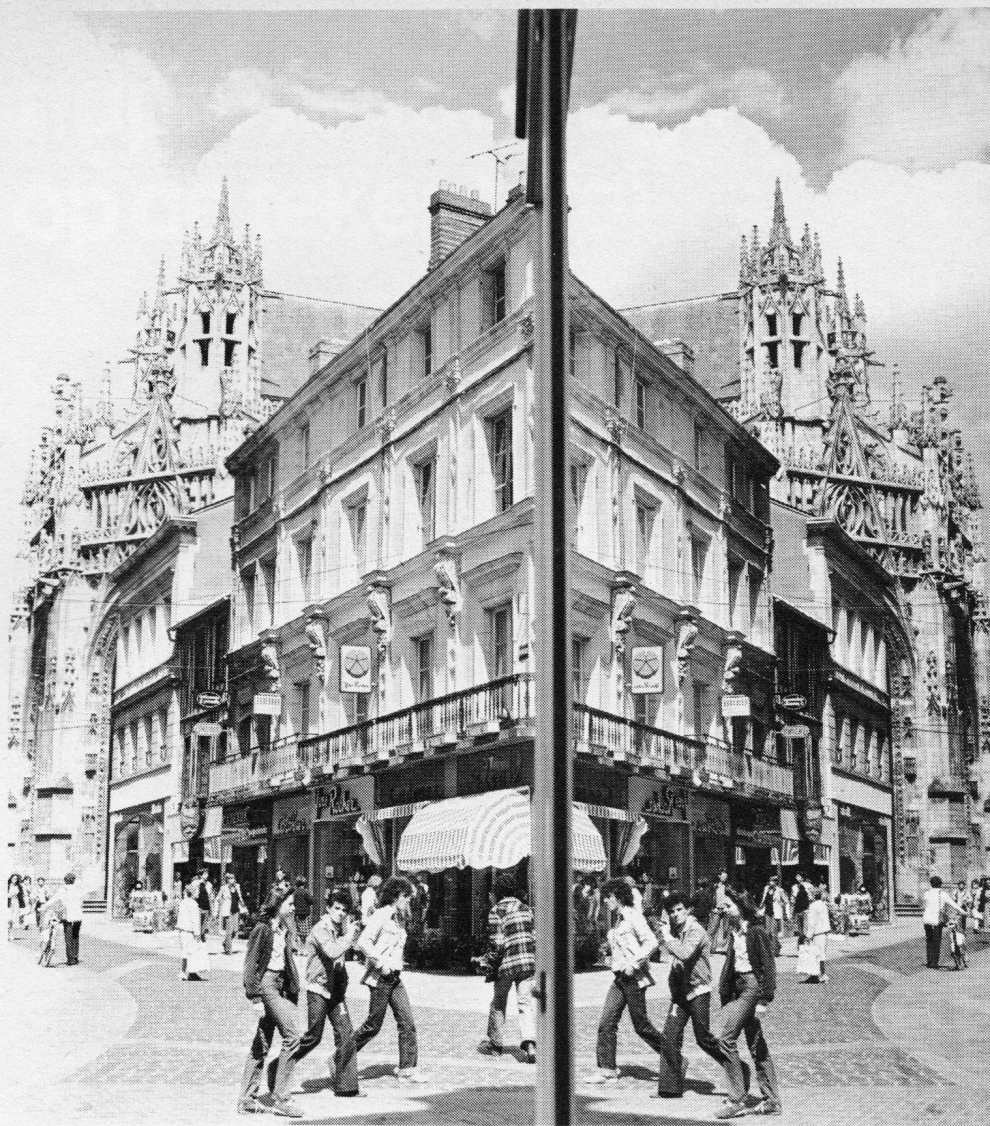
In de eerste jaren van zijn bestaan heeft het cultureel centrum optimaal gefunctioneerd. Het bestuur, waar ik zelf ook deel van uitmaakte, organiseerde vooral veel muzikale (?) evenementen. Daardoor konden veel jonge, niet kapitaalkrachtige artiesten hier een goed verzorgd debuut maken. Was dat eerste optreden een succes gebleken, dan konden zij in ieder geval rekenen op een optreden in oa Paradijs in Amsterdam. Door deze nauwe samenwerking tussen Alençon en Amsterdam zijn voor veel artiesten de deuren van het paradijs waarlijk open gegaan. De subsidiegelden die wij voor ons werk van de gemeente ontvingen, werden dus goed besteed en niets wees er dan ook op dat ons werk in een catastrofe zou eindigen. Waarschijnlijk was dat ook nooit gebeurd als de gemeenteraad niet besloten had om Perseigne nog verder uit te breiden. De eerste poging mislukte omdat dan appelboomgaarden zouden moeten worden opgeofferd, die de omwonenden ten koste van alles wilden behouden. De tweede poging om, via de Coöperative Propriété Familiale, midden in de ZUP dan maar vier grote torenflats te laten neerzetten mislukte ten dele. De bevolking, die dit niet pikt, reageert als één man; het volk trekt ten strijde. Sit-in-demonstraties worden georganiseerd om de bulldozers tegen te houden die het bouwter-

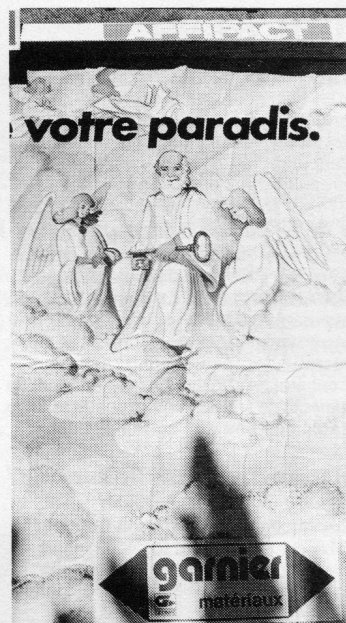
...de normandische provincieplaats waar de burger, van oudsher, goed gewaarschuwd werd tegen onverwachte gevaren

rein moeten egaliseren; men plant eigenhandig steeds meer bomen op dit terrein; plaatst tussen die bomen overal caravans; richt een compleet tentenkamp op; bouwt in de overblijvende hoeken en gaten hutten voor de jeugd en richt tenslotte voor de kleuters van de wijk complete speelplaatsen in. De campagne wordt een succes. De gemeenteraad bindt in. Er komen geen vier maar 'slechts' drie nieuwe torenflats! Het linkse college bleek echter een slechte verliezer te zijn, want kort nadat de confrontatie met de bewoners had plaatsgevonden werden de subsidiegelden voor het cultureel centrum drastisch verlaagd. Het gevolg was dat wij veel minder activiteiten konden ontwikkelen en in ieder geval geen artisten meer konden contracteren; de loop was er uit. En toen dat eenmaal bereikt was werden wij er van beschuldigd de jeugd aan te moedigen om tot druggebruik over te gaan en ons steeds meer bezig te houden met het organiseren van politieke activiteiten. Vooral deze twee verdachtmakingen hebben ons, zelfs nadat wij deze lasterlijke kletspraatjes hadden weerlegd, tenslotte de das omgedaan. De subsidiekraan werd helemaal dichtgedraaid en wij konden de tent wel sluiten. Het volk dat eens voor de bescherming van boomgaarden en de laatste onbebouwde terreintjes in de ZUP te hoop gelopen was—qui s'attroupait une fois—koelde nu haar woede—se vengeait maintenant—door mijn creatie volledig te verwoesten'.

In de ruim tweeduizend flatwoningen, die in de periode van '63 tot '69 in Perseigne werden gebouwd, woont het merendeel van de achthonder werknemers van Moulinex. Het wereldconcern van naam dat van de daken schreeuwt dat het zich voor honderd procent inzet om de mens, op huishoudelijk gebied, van alle gemakken te voorzien. Op fraaie affiches staat dan ook in Alençon en wijde omgeving duidelijk te lezen 'Moulinex, tout pour l'intérieur'. Maar als het er om gaat werkelijk een bijdrage te leveren om de leefsituatie van het grootste deel van haar werknemers, die in Perseigne moeten wonen, structureel te helpen verbeteren blijkt Moulinex niet geïnteresseerd te zijn. Het bedrijf is, in de jaren zeventig, evenals zoveel bedrijven gedwongen door de hoge lonen in Europa een deel van zijn productie in die landen te doen plaatsvinden waar men nog 'pour un morceau de pain' wenst te werken.

en waar de kathedraal zich, dank zij een goed florerend winkelcentrum, schijnt te verdubbelen...

heeft men, tegen beter weten in, gepoogd voor Jan met de Pet een paradijs te bouwen

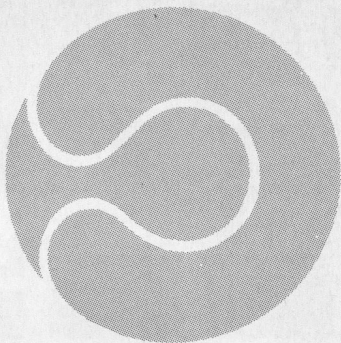
rondom het centraal gelegen ludieke cultureel centrum van architect Arguillère

Inmiddels heeft de entree van de ZUP in Perseigne echter toch reeds een bepaalde vorm van facelift ondergaan. Bij de eerste huizen van de wijk zijn inmiddels namelijk op last van 'Lucien Kroll en zijn trawanten', achter elkaar een aantal metershoge heuvels dwars over de, volgens hun smaak, veel te brede toegangsweg opgeworpen; werden deze hoge dwarsliggers daarna op hun bevel met dichte bossages beplant; werd door toedoen van Lucien de eens zo fraaie brede geasfalteerde toegangsweg ter plaatse gereduceerd tot een benauwende, smalle en driftig kronkelende doorgang en kreeg Perseigne op deze ludieke manier als het ware een fraaie botanische toegangspoort.

Die toegangspoort lijkt overigens dieper dan hij in werkelijkheid is. Een moment slechts verdwijnen de grauwe, vale betonnen woonblokken achter een duur gordijn van beweeglijk groen; un jardin botanique peut en cacher un autre! De wens is nauwelijks door mijn brein geflitst of het saaie groen maakt plaats voor de bonte kleurenpracht van een massa luxe auto's, die bijeengeschoven staat op een onwezenlijk grote parking. Zelfs in dit paradijs voor de laagstbetaalden heeft de techniek voor een fleurige noot gezorgd: les fleurs du mal in het getto van Alençon.

het onverwachte gevolg van een gemeentelijke miskleun

Hoe Lucien Kroll stukliep op een woningplan in Perseigne – maar een opdrachtje voor één trappenhuis kon er nog net af.

Eén van de medewerkers van de plantsoendienst van Alençon, die tijdens de lunch naast mij zit, schudt gedecideerd zijn hoofd: 'Nee, de inwoners van Perseigne, die nu in de buurt van de nieuwe botanische toegangspoort van hun troosteloze wijk wonen, hebben nooit geweten dat ze eens zo'n vreemd park voor hun deur zouden krijgen!'

's Morgens had Lucien Kroll de draad van zijn verhaal over Perseigne, waarmee hij de vorige avond begonnen was, weer opgepakt en zijn plannen voor een ware renaissance van Perseigne uitvoerig uit de doeken gedaan. Zelfs na de zware bevalling van zijn eerste hachelijke bouwkundige onderneming ten behoeve van de medische studenten van de universiteit in Woluwé bij Brussel, blijkt de fantasie van Lucien nog immer snel en rijkelijk te kunnen vloeien. Als het aan hem ligt verdwijnt de hele duivelse handel in Perseigne, die nauwelijks, vijftien jaar heeft 'gefunctioneerd', onder een verpletterende vracht van nieuwe bouwkundige toevoegingen en een zee van groen. Moeiteloos en enthousiast vertelt hij hoe hij de vormloze, platte betonnen woondozen op verschillende manieren onderling wil samenvoegen; waar platte daken zullen worden vervangen door zadeldaken; waar balkons, loggia's en serres zullen worden aangebouwd; waar erkers zullen worden uitgebouwd; waar huizen en schuurtjes zullen worden toegevoegd.

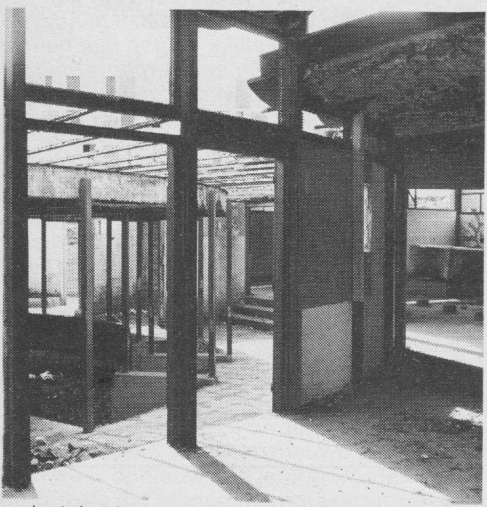
La Société Anonyme d'HLM (Habitation à Loyer Modéré) was immers in principe bereid loyaal mee te werken om Perseigne een ►

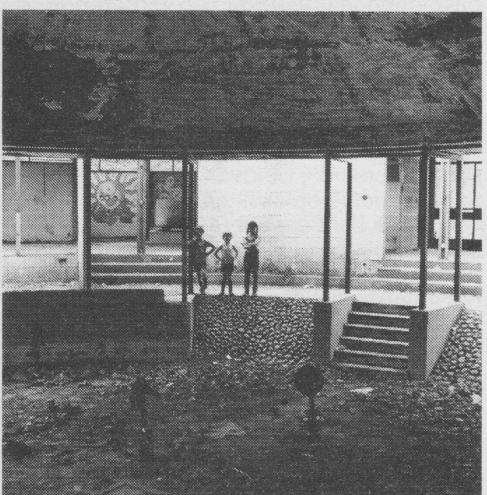
onder het waakzaam oog van mamanan...

vaart een eenzame jonge lichtmatroos in Perseigne uit

en laat de trieste puinhoop van het bouwwerk van Arguillère als troosteloze speelplaats achter...

voor een paar vriendjes, die met hem niet mogen of willen meegaan

nieuw gezicht te geven. Men had Lucien dan ook carte blanche gegeven om zoveel oplossingen te bedenken als maar mogelijk waren, want moeite noch kosten zouden worden bespaard om de wijk leefbaarder te maken. Daartoe werd tevens verondersteld dat de renovatie zou worden aangepakt op basis van de vele uiteenlopende vormen van creativiteit, waarvan men toch moest aannemen dat deze in het volk aanwezig waren. Nee, bij de aanleg van de nieuwe botanische entree van Perseigne heeft de bevolking zelfs geen enkele vorm van inspraak gehad; dat hele geval was daar dus zuiver ontstaan als gevolg van een persoonlijke beslissing van de architect!!!

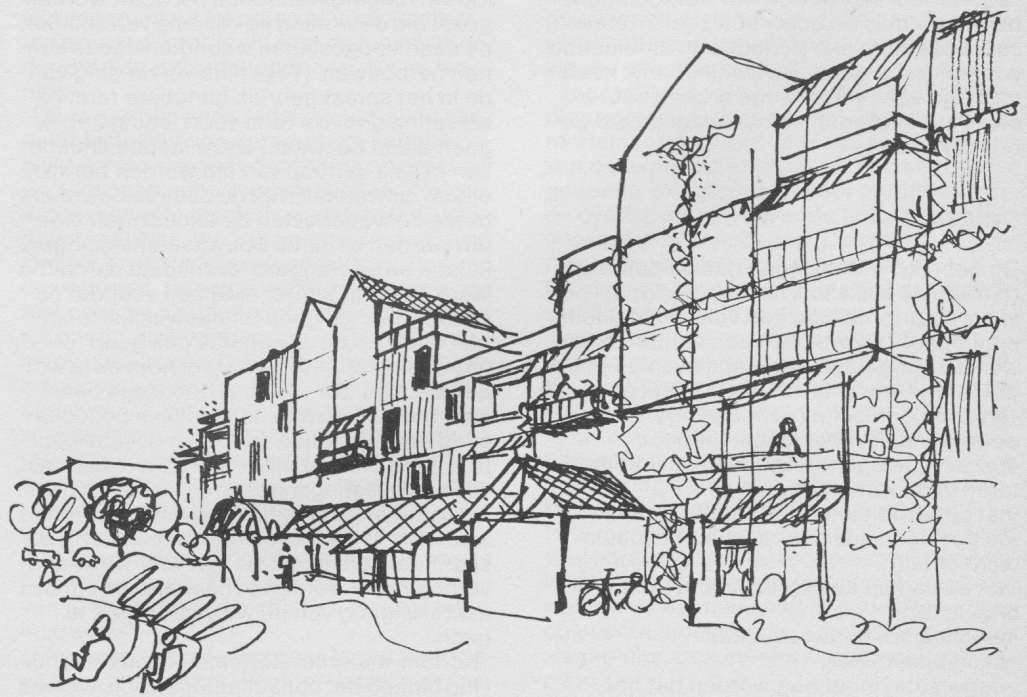
Lucien Kroll, die aan een andere tafel zit, praat geanimeerd met verschillende gasten. Oscar Hansen, de Poolse invité, zal 's middags een lezing ten beste geven over zijn eigen werk. Hij heet een specialist te zijn op het gebied van het bouwen met geprefabriceerde elementen waarmee hij tracht zoveel mogelijk open systemen te creëren als maar haalbaar zijn. Ralph Erskine, die zowel in Zweden als in Engeland druk doende is met sociale woningbouw, heeft de uitnodiging om naar Perseigne te komen, en daar eens zijn licht te laten schijnen, niet aanvaard.

Mijn prevelementje dat ik 's morgens, kort na de roemloze aftocht van de sterk geëmotioneerde Arguillère, had afgestoken, had van de zijde van het publiek het predikaat 'très clair' verworven. Later zou blijken dat ik waarschijnlijk zó duidelijk was geweest dat ik daarom van de hele affaire van Alençon, na het beëindigen van deze conferentie, nooit meer iets vernomen heb. Terwijl mij tijdens de lunch duidelijk wordt gemaakt dat de stedenbouwkundige Jean Jacques Argenson zich heeft voorgesteld de hele renovatie van Perseigne rond een zestal hoofdzaken te laten verlopen, -volledige reconstructie van het centrum; herziening en uitbreiding van het aantal voetgangersverbindingen; betere aanpak van de groenvoorziening; realisatie van nieuwbouw; vergroting van een aantal te

kleine wooneenheden en de ontwikkeling van een groter aantal kleine zelfstandige bedrijven in een speciale cité artisanale-beleef ik, tot in de kleinste details, alle schokkende indrukken weer die ik 's morgens, voor de aanvang van de demonstratieve bijeenkomst, in de zonovergoten puinhoop van het culturele centrum van Arguillère, waarin ik totaal verwaasd had rondgedwaald, op mijn eentje had moeten verwerken.

In navolging van de aanleg van de door niemand verwachte botanische entree, zou, tijdens een later stadium van de renovatieprocedure, een complete middelbare school voor zeshonderd leerlingen, midden in de ongenaakbare ZUP, uit de lucht komen vallen - elle tomberait des nues. Het fiat van de minister voor de bouw van deze school was namelijk enkele dagen voor de aanvang van de zomervakantie verkregen en men moest toen derhalve onverhoeds met de bouw beginnen. Daardoor kregen ouders noch docenten ook maar een schijn van kans om enige invloed op de realisering van de plannen uit te oefenen. Toen 'de school' -een bonte verzameling van piepkleine, kneuterige huisjes, volstrekt chaotisch gegroepeerd langs een bestaand spontaan gevormd voetpad, dat dwars over een grasveld midden in de ZUP loopt- dan ook op de kortst mogelijke termijn was voltooid kwamen de omwonenden, van de hoge flats, doodleuk informeren of deze gezellige huisjes ook te koop waren!

Op de creatieve potentie van de ouders en docenten, die tijdens de bouw niet kon functioneren, zal na de voltooiing echter wel degelijk alsnog een beroep moeten worden gedaan. Kroll en Chifflet, de franse architect waarmee Lucien in dit geval verplicht was samen te werken, hadden namelijk langs hun neus weg de school maar meteen voor een geheel andere vorm van onderwijs ontworpen dan voor welke nog met een stalen gezicht overal elders op de traditionele scholen trouw wordt onderwezen. Beide architecten hebben hun 'educatieve dorp', met

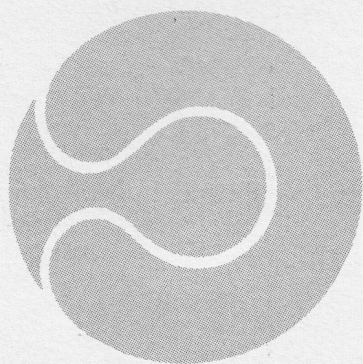
ontwerpschetsen van Kroll voor de renovatie van Perseigne...

het vele groen waartussen het gebouwd werd, dan ook niet als een eindprodukt afgeleverd maar meer als een stimulerend model, om de bevolking blijvend te activeren en bij de verdere ontwikkeling van Perseigne meer bewust te betrekken.

Nog geheel onkundig van het feit dat de duivel in eerste instantie bezig was om, als wegbereider, de verdere realisering van langgekoesterde idealen van Lucien mogelijk te maken, schud ik op mijn beurt meewarig met mijn hoofd als mijn disgenoot even zijn relaas onderbreekt en verzucht: *quelles méthodes!*

Voor La Société Anonyme was deze speciale affaire echter in het geheel niet belangrijk. Zij had Kroll immers in principe alleen maar opdracht gegeven om, bij wijze van proef, maar vast met drie reuzeflats op La place Descartes te beginnen. Vijftigduizend goede francs had la Société maar liefst per woning beschikbaar gesteld om de betonnen woonkisten met behulp van balkons, daktuinen, snoezige luifeltjes en portieken te verfraaien en deze kisten in ware paradijzen te veranderen door te kleine wooneenheden door samenvoeging te vergroten. De bewoners waren intussen bereid onder één voorwaarde de rompslomp van de hele verbouwing te ondergaan als zij namelijk de woningen in plaats van te huren in eigen bezit zouden kunnen verwerven. La Société Anonyme, die in haar hart eigenlijk nooit iets had gevoeld voor deze hele idealistische operatie, kon als belanghebbende om principiële reden natuurlijk niet op deze voorwaarde ingaan. Had zij dat wel gedaan dan was na voltooiing van het paradijs –volgens zeggen van de kleine middenstanders in Perseigne– La Société Anonyme niet alleen zéér ernstig in haar eigen belang geschaad, maar hadden ook alle handelaartjes in Perseigne daar zeer zeker grote schade van ondervonden, omdat in dat geval het totaal aantal inwoners in de wijk waarschijnlijk zou zijn gedaald. La Société, die bij voorkeur in een meer anonyme sfeer wenst te werken, trekt zich uit deze affaire terug en laat haar flats door een volstrekt onbekende architect wat beter isoleren; van een nieuw verfje voorzien en de toegangsweg naar haar domein met een extra fris laagje asfalt bedekken. Als troostprijs komt voor Lucien de opdracht uit de bus dat hij zich in de Avenue Flaubert mag bezig houden met een groepje van vijf en veertig woningen. Maar de gemeenteraad van Alençon gaat zich dan, op haar beurt, tegen deze plannen verzetten en voert aan dat zij nu juist van deze wijk een wijk voor ouden van dagen wil maken. Om Lucien echter toch ter wille te zijn mag hij één trappehuis uitvoeren op voorwaarde dat hij zich, voor wat die werkzaamheden betreft en voor deze bijzondere opdracht, beslist met een plaatselijke architect associeert. Gelukkig weet Lucien de kostprijs van deze vererende opdracht binnen de grenzen van de begroting te houden, die van de zijde van de gemeente voor dit project was gecalculeerd en zullen de voor concurrentie beduchte Franse collega's er getuige van kunnen zijn hoe een Belgische bouwmeester het waarschijnlijk toch nog weet klaar te spelen om in een Franse hof, waar hij zichzelf eerst zo'n grandioze entree heeft bedacht, nog enige fleur te brengen. ■

Alençon Perseigne

Lucien Kroll en de botanische entree van Perseigne: toch moet de auto koning kraaien. Moed verloren, al verloren?

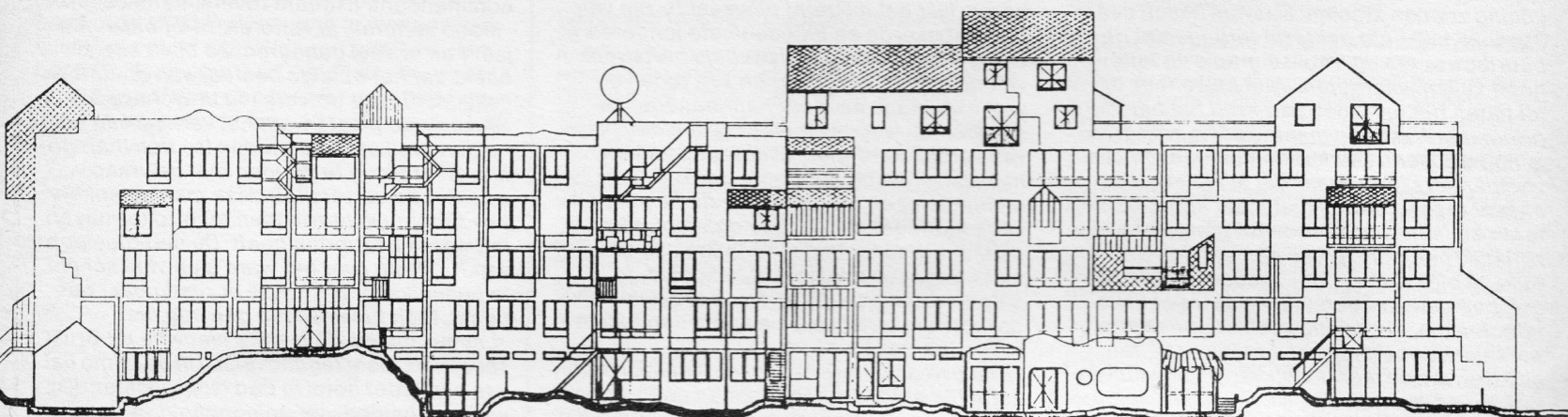
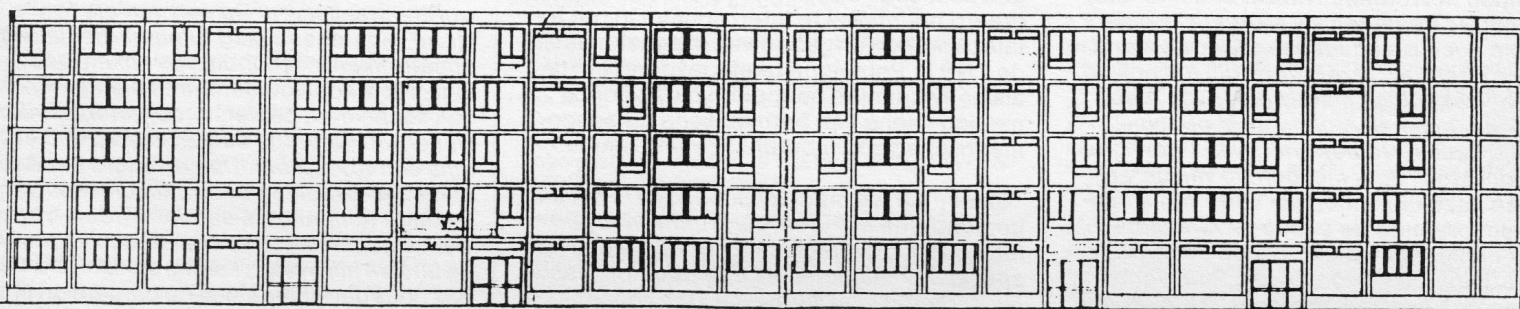
Reeksen dia's van Poolse woonwijken passeren de revu. Gestoken in een keurig pak –waardoor hij meer weg heeft van een Poolse boer op een partijcongres dan van een enthousiaste architect– showt de ruim zestig jaar oude Oscar Hansen zijn architectonische produkten. Zijn gehoor, leden van het stadsbestuur van Alençon en een handjevol publiek dat in Perseigne woont, ondergaat geduldig en gedwee de langdurige seance. Zou mijn praatje, dat ik 's morgens voor hetzelfde publiek gehouden had en dat volgens dat publiek 'très clair' was geweest, niet veel duidelijker zijn overgekomen als ik op mijn beurt ook een fraaie collectie dia's van wilde tuinprojecten zou hebben vertoond? Had Lucien Kroll er op gerekend dat ik op die manier mijn werk in Alençon zou hebben toegelicht? Sterker nog. Had Lucien, vooruitlopend op een diashow, maar vast een botanisch voorzetje à la Le Roy dwars over de brede toegangsweg naar Perseigne laten aanleggen in de hoop dat ik later zou aantonen tot welke 'fraaie paradijzen' zulke wilde tuinen zich zouden kunnen ontwikkelen? Wegdromend tijdens het verhaal van Hansen krijg ik het gevoel dat zijn dia's plaats maken voor beelden van de nieuwe botanische entree van Perseigne; irreële beelden van een stukje groen dat niet veel meer blijkt te zijn dan een brutale kopie van het wilde tuinproject langs de Kennedylaan in Heerenveen! Lucien heeft blijkbaar maar vast de

arbeiderswoningen in omgeving van Alençon op basis van een oud gegeven

huid verkocht voor hij de beer geschoten heeft – il a vendu le peau de l'ours avant qu'il l'a mis à terre.

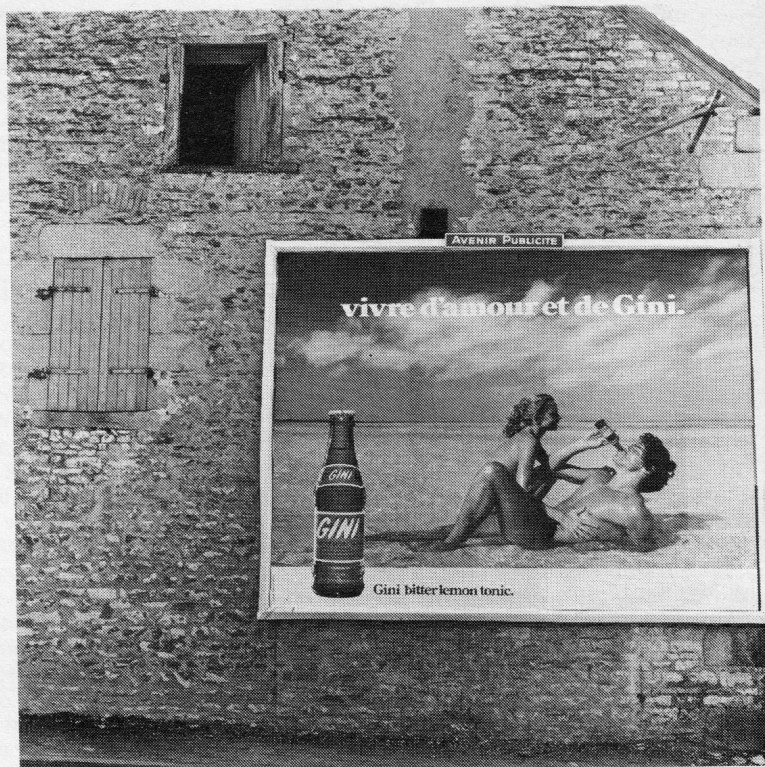
Wanneer beelden van 'Poolse varianten' zich weer haarscherp op het netvlies van mijn ogen projecteren tracht ik een relatie te leggen tussen het werk van Hansen en de te renoveren kippehokkenarchitectuur in het getto van Alençon. Zelfs al zou de gemeenteraad van die fraaie stad besluiten om Perseigne ook maar een paar procent te verbouwen op een wijze zoals hier door Hansen wordt gepropageerd, dan zou Oscar de reis

Place Descartes in Perseigne: Krollse transmutaties

muurschildering cultuurcentrum in Perseigne. Het 'energie vital' blijkt niet te vernietigen...

reclame op een boerenschuur in de omgeving van Alençon...

naar het vrije westen bepaald niet voor niets hebben gemaakt.

Of mijn komst naar Alençon, behalve dan voor mijzelf, ook nog enig nut zou kunnen hebben voor Kroll of de inwoners van de ZUP (Zône à urbaniser en priorité) waagde ik, al na de eerste dag van mijn korte verblijf, te betwijfelen. Ik was er namelijk van overtuigd dat Lucien met de 'aanleg' van dit stukje alternatief groen maar vast begonnen was in de hoop dat het hem eens gegund zou zijn de hele ZUP op overeenkomstige wijze grondig te kunnen hervormen. Wat zal er echter met deze entree gebeuren als het werk, in plaats van aan Lucien, aan Franse collega's wordt gegund? Zelfs als ik te horen krijg dat ook de stedenbouwkundige medewerker van Alençon, Jean Jacques Argenson, in principe, evenals Lucien, de bewoners van Perseigne wil shockeren—door met behulp van de 'aanleg' van deze uitzonderlijke vorm van stedelijk groen, de auto de oorlog te verklaren—ben ik niet gerust op een goede afloop van deze affaire. De bewoners van Perseigne hebben zich hier immers gevestigd in de wetenschap dat hun auto's in de hele wijk altijd koning zouden kraaien! Daarom beseft Jean Jacques blijkbaar achteraf terdege dat de buurtbewoners dit 'Krollse grapje' in feite nooit zullen waarderen. Veel bewoners, die fel tegen het optreden van Kroll hebben geprotesteerd, zijn van mening dat je zo'n grapje nog wel eens zou kunnen uithalen in een voetgangerszone, maar dat je je het als architect tegenwoordig niet meer kunt permitteren om een ruime brede toegangsweg opzettelijk, met behulp van een stupide produkt, te blokkeren. Jean Jacques denkt dan ook bepaald niet gering over de negatieve effecten die, als gevolg van het ongewenste botanische voorspel van Lucien Kroll, ten aanzien van de mentaliteit van de omwonenden te verwachten zijn.

Oscar Hansen, die de volgende dag naar

zijn land terugkeert, wordt 's avonds tijdens een gezellig etentje vriendelijk uitgeluid. Maanden later zal het bureau Kroll te horen krijgen dat men Lucien en zijn medewerkers in Perseigne en omstreken liefst niet meer wenst tegen te komen.

'Ik ben bang', aldus Lucien, 'dat het kleine onvoltooide gedeelte van het huizenblok in de rue Flaubert—als de eigenaars niet de moed kunnen opbrengen om onze denkbeelden verder uit te werken—er blijvend idioot uit zal zien, omdat het onze bedoeling is geweest deze bouweenheid als een geïntegreerd onderdeel te laten opgaan in het totale complex van gebouwen dat gezamenlijk de ZUP in Perseigne heeft gevormd en dat als bouwkundige eenheid—volgens onze mening—eens één harmonische huizen-gemeenschap zou moeten kunnen vormen!'

Op een van de muurschilderingen in het uitgeplunderde cultureel centrum van Arguillère, hebben de lieverdjes van Perseigne het speciaal gemunt gehad. Een tafeltennis-speler, verbeeld in silhouet, die zich concentreert om een zwarte pingpongbal te retourneren, lijkt het mikpunt geweest te zijn van heetgebakerde en bloedbeluste jongeren. Een golf bloed schijnt vanuit de hartstreek van de man in brede banen van rode verf verticaal langs de muur naar beneden te stromen en weg te vloeien tussen een laag van versplinterd glas. Evenwijdig aan die neergolvende bloedstroom werden korte venijnige strepen fanatiek over de hele figuur in de muur gekrast. Logge donkere gaten in de muur tonen aan dat de hulpeloze figuur met zwaar materiaal werd bekogeld. In plaats van een partijtje tennis te spelen lijkt de man zijn uitzinnige belagers een halt te willen toeroepen.

Behalve de eerste avond, kort na mijn aankomst in Alençon, heeft Lucien geen woord meer losgelaten over alle brute staaltjes van

geweld, die zich afgespeeld moeten hebben in het fraaie werkstuk van zijn Franse collega, —eens het stralende centrum van een gloednieuwe wijk, thans het geschonden hart van een troosteloze ZUP. Lucien schijnt slechts gefascineerd te zijn door dingen die te gebeuren staan. Gedane zaken nemen geen keer—à chose faite point de remède. Zo stuurde ik Lucien bijvoorbeeld onlangs een serie foto's van een deel van de voltooide wijk in les Vignes Blanches; een stukje nieuwbouw dat door het bureau Kroll in la Ville Nouvelle Cergy-Pontoise, bij Parijs, wordt gerealiseerd. Op een van die foto's stond—achter een laag tuinmuurtje dat was opgetrokken met behulp van enkele eenvoudige, rechthoekige betonnen elementen—een simpele wit bepleisterde woning. Enkele weken later stuurde Lucien mij van datzelfde huis een foto retour. De bewoners hadden namelijk, tussen de betonnen blokken van het lage tuinmuurtje, een fraai houten hekwerkje geplaatst en van dát heuglijke feit wilde Lucien mij even in kennis stellen! 'Ce n'est pas nous qui avons ajouté le barrière en bois', schreef hij achter op de foto. 'Les habitants commencent. Il faudra revenir dans 25 ans'.

Moed verloren, al verloren. In vijftientig jaar kan er véél gebeuren. Zo blijkt bijvoorbeeld dat het huidige bestuur van de Katholieke Medische Universiteit in Woluwé bij Brussel—de plaats waar het verhaal van ene Lucien Kroll eens begonnen is—zich thans in alle ernst bezig te houden met de vraag waarom de universiteit deze man en enkele van zijn trouwste vrienden toch zo te vuur en te zwaard bestreden heeft. De denkbeelden van Kroll, die over het ware élan vital schijnt te beschikken, zijn, als je er rustig over nadenkt, toch helemaal zo gek nog niet.

Lucien, die mij dit laatste nieuwtje uit Brussel vertelt, staat tegenover mij in de ruime hal van een groot hotel in Bad Ischl (Oostenrijk), waar wij beiden—ter gelegenheid van een

...en zal voor komende generaties een bron van vreugde zijn

congres over architectuur in het voorjaar van 1982- weer uitvoerig over onze idealen hebben mogen spreken. Als ik hem vragend blijf aankijken, haalt hij zonder verder iets te zeggen alleen zijn schouders op. Dat deed hij ook op de laatste avond in Alençon toen wij samen op een balkon stonden van één van de hoge flats aan de rand van de parking waarop het autobezit van de inwoners van Perseigne staat te pronken. En mijn vraag, of hij er van overtuigd was dat hij ditmaal werkelijk de gelegenheid zou krijgen om in Perseigne een langdurig bouwproces in de tijd te kunnen ontwikkelen, bleef dus onbeantwoord.

In Alençon zijn rust en orde inmiddels hersteld. De verhoudingen tussen de gemeentelijke diensten en het stadsbestuur zijn weer genormaliseerd. De sociologen, die eens door de gemeenteraad werden aangesteld om de operatie ZUP tot een goed einde te brengen, zijn de laan uitgestuurd. De politici hebben weer orde op zaken gesteld. Omdat ik door de vroede vaders van Alençon nog niet tot persona non grata ben verklaard en duivels nieuwsgierig ben of de botanische entree voor een paradijs dat nooit bestaan heeft, nog altijd in Perseigne te vinden is, wil ik nog eenmaal naar Alençon afreizen. Van het Belgische élan vital, cq de Kröllse geest in de fles, zal daar dan in ieder geval niet veel meer te bespeuren zijn. ■